

مسئولیت متن و شکل بدوش نویسنده مضمون میباشد، عقیده نویسنده لزوماً نظر افغان جرمن آنلاين نمی باشد.

۲۰۲۱/۰۴/۲۱

شیر ساپی

بررسی تولد زبان فارسی - مدخل سوم - باب چهارم (آخر)

اشعار فارسی یهود از نظر سبک و نوع مفاهیم:

"اشعار فارسیهودی که اکثراً در سبک حماسی و داستان‌سرایی سروده شده‌اند، در قالب مثنوی‌اند. داستان‌سرایی دوران عتیق، مانند موسی‌نامه و آفرینش‌نامه شاهین و فتح‌نامه عمرانی و شوفطیم‌نامه اهرن‌بن ماشیه. پس از عهد عتیق و داستان‌های میدراشی، مانند قسمت‌هایی از دانیال‌نامه خواجه بخارایی و قسمت‌هایی از داستان شیرو مهزاد در اردشیرنامه شاهین و حنوکاتامه عمرانی.

سبک داستان‌سرایی مستند در بیان وقایع تاریخی از بابایی بن لطف کاشانی، در کتاب انوسیم. ادامه این گزارش‌ها به دست نوه‌اش، بابایی بن فرهاد کاشانی، و ماشیح‌بن رفائل.

از دیگر فرم‌های شعر فارسی یهود غزل و رباعی است که در اشعار غنایی دیده می‌شوند. از جمله می‌توان به غزل‌های عرفانی سیمانطوب ملمد، الیشای بن شمونیل (راغب سمرقندی)، گلشن توحید از شاهدهی. غزل‌های عاشقانه داستان "یوسف و زلیخا"، شاهین در آفرینش‌نامه، "ساقی‌نامه"، عمرانی، امینا و رباعی‌های یوسف‌بن اسحق یهودی اشاره کرد.

مخمس و ترجیع‌بند: نمونه‌هایی معدودی از این نوع اشعار در نظم فارسی یهود دیده می‌شود. از آن جمله‌اند ترجیع‌بند طنز آمیز امینا یا مخمس عرفانی یوسف‌بن اسحق یهودی.

قطعه، مفردات و تکبیت‌ها: در اشعار فارسی یهود تک بیت‌های بسیاری، از جمله می‌توان از مفردات شاهدهی؛ صاحب گلشن توحیدی یاد کرد.

سبک پند و اندرز: گنج‌نامه عمرانی یا اندرز پدران، سیزده اصول ایمان اسرائیل، برگرفته از تدوین موسی ابن میمون، سروده عمرانی و مخزن‌الپند یهودا بن داوید.

داستان‌های منظوم: کتاب «بهرام و گلندام» در سه هزار بیت، «یوسف و زلیخا»، «هفت پیکر»، «خسرو و شیرین»، «زال و رودابه»، «رستم و سهراب» و بسیاری دیگر.

کلام غیر منظوم یا نثر:

نثر فارسی یهود بیشتر ترجمه و تفسیر کتب مقدس، حکایت‌ها، پندنامه‌های مذهبی بوده.

فرائض یهودا (حووت یهودا) نویسنده یهودی ایران "ربی یهودا بن العازار" این کتاب خود را در سال 1686 میلادی در شهر کاشان به انجام رساند، با اسلام آوردن یهودا بن العازار، یک رشته پرسش‌های اساسی درباره تورات وجود دارد و بحث اصلی پیرامون هستی و نیستی و موجودیت خداوند است.

کتاب **استر**: رساله طومار پوریم - داستان هخامنشیان (کوروش - داریوش) و زوال بابل، آشور و ایلام و...

علیه تعالیم «**اسفار خمسہ**»: حیوی بلخی (میانه ی قرن نهم) این کتاب را نوشت. حیوی بلخی یکی از رهبران جنبشی "قرائی" بود. جنبشی یهودی "قرائی" به تورات اعتقاد داشت و کتابهای "تلمود" (میشنا و گمارا) را بی اعتبار می دانند و آنرا قبول ندارند. حیوی بلخی (یکی از رهبران قرائیم) در تقابل با فریسیان (پارسیان یهود که موجد "تلمود" اند) قرار می گیرند. این جنبش توسط **عنان ابن داوود** شکل گرفت از چهره های مهم این فرقه پس از عنان ابن داوود می توان به **بنیامین نهاوندی و دانیال بن موسی قومسی و حیوی بلخی** که از یهودیان ایران و افغانستان بوده اند اشاره کرد. یک دوره 500 ساله به عصر گئونیم معروف شده و از حوادث مهم آن، پیدایش و از هم پاشیدگی جریان فکری و دینی «قرائیم» بود.

آثار نثر دینی: از مطالب مورد بحث، یکی هم "**هلاخا**" می باشد که به مفهوم دستورات و آداب دینی است. فردی که می خواهد بر طبق آئین های یهودی رفتار کند و مراسم ختنه و ازدواج و کفن و دفن و دیگر آداب یهودی را رعایت کند، باید شریعت یهود را بداند. نوع دیگری از کتاب های دینی "**سیدور**" نامیده می شود که مجموعه نیایش ها و دعاهائی است که هر روز و هر هفته و هر ماه، و یا در هنگام مراسم ویژه خوانده می شود. سیدور نیز به نثر فارسی ترجمه شده است.

نثر غیر دینی: بسیاری از مطالبی که جنبه دینی ندارد، مانند داستان ها، قصه ها و معماها، احکام نجوم و واژه نامه ها به صورت کتاب در آمده است. کتاب های پزشکی به زبان فارسی که توسط یهودیان نگاشته شده بسیار زیاد است. کتاب های از این دست «**سرو و گل**»، «**فلکناز و خورشید**»، «**حیدر بیگ و صنجر**» است.

در نثر هم نمونه امتزاج سه زبان فارسی، عربی و عبری را در مقدمه **حیات الروح** "سیمانطوب ملمد" مشاهده می کنیم. "سبب این است ای برادر دینم و ای جان شیرینم بدان و آگاه باش که میتصوت های هشتم پتبارخ (اوامر خدای متبارک) در بدن ایما (ما) مانند نقره خاص و خالص باشد که از غفلت گالوت (تبعید و سرگردانی) و کثافت اعمال و نحوست کردار با جرم و خلل آلوده شده و از خواندن این کتاب بیدار گردد و آن شخص به عمارت عولام هبا (دنیای بعدی) معمور گردید."

لغت نامه ها:

دو فرهنگ لغت که خارجیان نیز به اهمیت آن پی برده اند، یکی "**سفر هملیتصا**" است که می توان آن را "**کتاب البدیع**" ترجمه کرد. این واژه نامه در خوارزم تدوین شده است.

واژه نامه دومی در اختیار داریم که در شیروان نگاشته شده و "**اگرون**" نامیده می شود که به معنی "**مجموعه واژه ها**" است. این لغت نامه تقریباً صد و پنجاه سال پس از "**کتاب البدیع**" نگارش شده است.

بیشتر فرهنگ هائی که یافته ایم عبری به فارسی است، زیرا آن ها می خواستند با کمک این لغت نامه ها زبان عبری را یاد بگیرند، چون فارسی را می دانستند. یهودیان می خواستند از مطالبی که در کتاب مقدس آن ها به زبان عبری نگاشته شده آگاهی یابند - زیرا در آن دوران برگردان فارسی تورات وجود نداشت.

ادبیات فولکلوریک:

ما ترانه هائی هم در میان یهودیان ایران داریم که زندگی اجتماعی را نشان می دهد و فولکلوریک محسوب می شود که نمونه آن ترانه های عروسی است. یک نمونه از این ترانه های فولکلوریک که در بین یهودیان رایج است و هنوز هم آن را می خوانند "**شدی حاتان**" و یا "**شیرای حاتانی**" نام دارد، یعنی "**ترانه دامادی**" این ترانه را با آهنگ ویژه ای می خوانند. شعر آن از این قرار است:

شدی حاتان مبارک باد هشیم (پروردگار) پشت و پناهت باد

طویل عمری همراهت باد به نیک نامی در بیسرائل
ندا آمد که یا موسی بگیر در دست تو این عصا
برو در مصر ، بکن "نِس" ها برای قوم بیسرائل
الم واری بلندم کن اگر زشتم ، پسندم کن
اگر تلخم ، چو قندم کن میان جمع بیسرائل
قدت چون سرو آزاد است، رخت، چون مه خدا دادست
چو یوسف شاخ شمشاد است شوی جبار در بیسرائل
شود عمرت چو بن عمران شوی دلشاد به فرزندان
چو یعقوب نبی پر دان (پر فرزند) به کام دل در بیسرائل
در این هفت روز تو آزادی به بزم و عیش بپردازی
ولی خود را نیاندازی ز رسم و دین بیسرائل
(عروست کام دارت باد شود از غم دلت آزاد
کند کاشانه ات آباد به نیک نامی به بیسرائل

واژه عبری نِس (Nes) به معنی معجزه است. همان گونه که توجه دارید، در ترجیع بندهای این ترانه، مرتباً واژه "بیسرائل" تکرار می شود که به مفهوم کل یهودیان است. شعر این ترانه بسیار طولانی است و تصور می کنم که بیش از سیصد بیت است و من تقریباً همه آن را در شماره نخست کتاب "پادیاوند" که در لوس آنجلس به چاپ رسید گنجانیده ام. «نقل قول امنون نتصر» یهودیان پس از آن که در ساعات بامدادی روز شنبه در پایان نیایش سنتی و دینی از کنیسا (عبادتگاه خود) به خانه باز می گشتند، سفره صبحانه گسترده می شد و خوراکی های ویژه صبح شنبه را به روی آن می چیدند. این خوراک ها از یک روز پیش آماده شده بود، زیرا در روز شنبه یهودی نباید به آتش دست بزند و به پخت و پز بپردازد و یا کار کند.

یکی از خوراک های ویژه یهودیان اصفهان "گیپا" نام دارد که فردای روزی که پخته شده (یعنی روز شنبه) صرف می شود و این ماندن آن احتمالاً در خوشمزه تر ساختن خوراک موثر است. "تخم مرغ شباتی" (مربوط به روز شنبه) تخم مرغی است که روز جمعه هنگام پختن غذا به دیگ اضافه می کردند و ساعت ها همراه با خوراک پخته می شد و طعم خاصی به خود می گرفت. این خوراک ها را در سفره غذا می چیدند و همراه با صرف آن و یا پس از صبحانه به خواندن اشعار شاهین و دیگر شاعران یهودی می پرداختند.

یک نمونه از شعرهای فولکلوریک یهودیان اصفهان در وصف "گیپا" سروده شده که گفتیم صبحانه ویژه روز شنبه است. این شعر را با آهنگ ویژه خودش همگی دسته جمعی می خوانند:

شبَات، شبَات. نِوا بو هُوس دِلْم گیپا بو
هَفْتا گیپام وَر بسته از ز حمتاش، حُم خَسْتَه
یکیشا ملی بش برته یکیشا ملا بش برته

شیفرا ورو تو یابینا وار

یابین که شیفرا وارو بد مستیا ندارو

یارم یارم کو آوو محله حزقیاء وو

در این فرصت بگویم که لهجه های یهودیان نقاط مختلف ایران نیز خود یک مبحث تحقیقی است که باید روی آن کار شود. در گذشته یک استاد فرانسوی به نام **رئوبن ابرامیان** در سال 1936 روی لهجه یهودیان همدان و اصفهان پژوهش هایی انجام داده است. همچنین پروفیسور **احسان یارشاطر** مدتی روی لهجه یهودیان کاشان کار تحقیقاتی انجام داده است. پروفیسور **زیلبر لازار** از دانشگاه سوربون در پاریس به پژوهش لهجه یهودیان کرمان پرداخته و **من** [امنون نتصر] هم در نخستین شماره "ایران و جودائیکا" مطالبی درباره لهجه یهودیان اصفهان انتشار دادم.

شباهت با شعراء فارسیگو غیریهودی:

شاهنامه فردوسی: در مورد اشعار حماسی الهام بخش شاهین، **عمرانی و خواجه بخارائی**. [«اردشیر نامه» داستان حماسی اردشیر (بهمن) و ملکه استر در ده هزار بیت. «گشتاسب نامه» و «بهمن نامه» و مجموعه اشعاری شبیه آن ها همان توصیف و تعریف هایی که در شاهنامه وجود دارد، در اردشیر نامه شاعر یهودی نیز بازتاب یافته است. علاوه بر این، از جمله آثاری که از فردوسی به فارسیهود برگردانده شده است، تراژدی «رستم و سهراب» او در شاهنامه است. همچنان «فتحنامه» **عمرانی و «دانیال نامه» خواجه بخارائی**. ("پاره ای از داستان های شاهنامه را هم که به خط عبری نگاشته شده می توان در برخی کتابخانه ها یافت. بسیاری از فصول شاهنامه را دیده ام که به خط عبری نگارش شده است. زال و رودابه و داستان رستم و سهراب و امثال آن ها را می توان به خط عبری نیز یافت." «امنون نتصر»)

نظامی: در مورد اشعار داستانی الهام بخش شاهین، **عمرانی و بابائی بن لطف**.

سعدی: در مورد اشعار اخلاقی و پند و اندرز الهام بخش **عمرانی**. [سعدی که سبک نثر مسجع او را **سیمانطوب ملمد**، نویسنده **حیات الروح**، و پند و اندرزهای اخلاقی و اشعار غنایی او را بسیاری از شعرای فارسیهود تقلید کرده اند. تأثیر سعدی را مخصوصاً در **گنج نامه عمرانی** می توان مشاهده کرد. همچنین، **قسمتهایی از گلستان و بوستان** او به فارسی یهود برگردانده شده است].

مولوی و عطار نیشابوری: در مورد اشعار عرفانی الهام بخش شاهین، **عمرانی، راغب، سیمانطوب ملمد و شاهدی**. [مولانا جلال الدین محمد بلخی که مثنوی او را شاعر یهودی با نام **شاهدی**، نویسنده **گلشن توحید**، تقلید کرده و اشعار عرفانی او الها میبخش اکثر شعرای فارسیهود بوده است. افکار عطار که منطق الطیر او به فارسیهود برگردانده شده را به خوبی در «**ساقی نامه**» **عمرانی** می شود دید].

خیام و حافظ: در مورد اشعار غنایی الهام بخش **عمرانی و یوسف یهودی**. [حکیم عمر خیام که فلسفه زندگی و اشعار غنایی اش الهام بخش شاهین بود. **ساقی نامه عمرانی** را بخوانید و متوجه می شوید که تا چه اندازه اشعار حافظ در سروده های او تأثیر گذاشته است]. ("در بسیاری از آرشیه های جهان و از جمله آرشیف کتابخانه دانشگاه عبری اورشلیم دیوان حافظ را به خط عبری می توانیم مشاهده کنیم. همچنین در آرشیه موسسه پژوهشی بن صبی در اورشلیم نیز چنین کتاب هایی نگاهداری می شود. در لندن و وین و نیویورک و چند شهر دیگر نیز این نوع کتاب ها وجود دارد". ا.نتصر)

عبید زاکانی: که سبک طنز انتقادی اش در موش و گربه را **عمرانی** در انتخاب نخلستان تقلید کرده است.

جامی: اشعار غنایی او را می توان با اشعار غنایی **شاهین و عمرانی**، شاعر یهودی مقایسه کرد. «**یوسف و زلیخا**» او به خط فارسی یهود برگردانده شده است. ("این نکته را نیز بگویم که صفحاتی از اشعار یوسف و زلیخای سروده جامی به خط عبری، با مینیاتورها بسیار زیبا در موزه بزرگ اسرائیل در همین شهر اورشلیم نگاهداری می شود". ا.نتصر).

کاربرد اصطلاحات اسلامی (الله اکبر و سید و احرام بستن) برای مفاهیم یهودی :

در فتحنامه عمرانی

جهان بود روشن از خورشید انور +++ زهی صنع خدا الله و اکبر
سپاهی در پی سید روان شد +++ کزیشان کوه و صحرا ناتوان شد
زلشگر منزلی بیرون نشستند +++ سوی کنعان احرام بستند

عمرانی کتاب فتحنامه خود را در وصف واجب الوجود چنین آغاز می کند :

بنام آنکه حی لایزالست +++ صفات ذات پاکش بی زوالست
خداوندی که موجودست دایم +++ قدیم و حی و قیامت و قائم
اشاره به تقویم اسلامی : شاهین سال ختم اردشیرنامه را به ماه و سال هجری قمری گزارش می دهد:
هفتصد بگذشت و سی و سه سال +++ با نیمه ماه شهر شوال
واژه های عبری : "گئولا" و "رفوا" : "به معانی نجات و سلامتی ، در گنجنامه عمرانی
یارب پی این رسد گئولا +++ برجسته دلان بود رفوا
"عاوون" : "به معنی معصیت و گناه. در انتخاب نخلستان عمرانی:
دریغاکه از جور و عصیان ما +++ همه عمر کم شد و ز عاوون ما
"مقداش" : "به معنی محل مقدس ، در اردشیرنامه شاهین که استفاده لغات عبری و عربی را در کنار هم می بینیم.
مقداش بدی مقام ایشان +++ تسبیح بدی کلام ایشان

استعمال کلمات عامیانه از عمرانی:

شب تاریک و راه دور و دشوار +++ خر لنگ و اسیر بار بسیار
به عقل خویشان بی دل فرو ماند +++ غلط گفتم چو خر در گل فرو ماند
شاهین در یکی از سروده های خود شکایت می کند.

کسی قدر هنروران نداند نادان، شب و روز کام راند

عزت ز میان پیر و برنا برخاست و نماند قدر دانا

از شاهی : بشنو این بلبل چه افغان می کند +++ قصه هجر گلستان می کند

اصطلاحات حماسی :

فر: در یوسف و زلیخای شاهین و فتحنامه عمرانی

شاهین : دگر آن هفت گاو خشک و لاغر +++ بود آن هفت سالی خشک و بی فر
عمرانی: به بینایی خود ما را فر داد +++ کمال و دانش و عقل و بصر داد
رخش: در گنجنامه عمرانی :

چون رخس سخن کشد طبیعت +++ نه چرخ فلک کشد جنبیت

اصطلاحات غنایی عرفانی در ساقی نامه عمرانی:

رند: رندی و عاشقی و مخموری +++ بهتر از کبر و زهد و مغروری

خرابات: صبح تا شام در خراباتم +++ شام تا صبح در مناجاتم

پیرمغان و مغبجگان: مطربی دوش پیش پیرمغان +++ چنگ می زد و به پیش مغبجگان

درد : در اردشیرنامه شاهین: گردان زنیید مست گشتند +++ دردی کش و می پرست گشتند

نگاهی به آثار فارسیهود از دیدگاه صناعات ادبی:

استعاره : در فتحنامه عمرانی

برخس نظم و چوگان عبادت +++ ز میدان در ربائی گوی سعادت

تضاد : در فتحنامه عمرانی

درین دریا که سر تا پا نهنگ است +++ فراخت آن و لیکن سخت تنگ است

جناس خطی : در فتحنامه عمرانی و موسی نامه شاهین

عمرانی:

نه هرکس کو شناور باشد و چست +++ تواند گوهر اندر بحر ها جست

شاهین:

همانروز در دهن شیرش بیالود +++ به شیر خود زبانش را بیالود

جناس تام : در اردشیرنامه شاهین، و در فتحنامه عمرانی

شاهین:

شاهین به میان درآ چو شاهین +++ رخ وار بزی، مباحش فرزین

عمرانی:

شمردند آن هزیمت را غنیمت +++ غنیمت ها بهشتند از هزیمت

نگاهی به فارسیهود از دیدگاه مفاهیم و متون

شاهین:

چون فصل بهار چهره بنمود از روی چمن نقاب بگشود

سوسن بکشید تیغ تازی با بید شد او بنیزه بازی

نرگس بگشاد دیده مست شد سرو سهی بنزد او پست

گل جامعه درید بی بهانه در پای چنار، عاشقانه

عمرانی:

بهاران بوده و صحرا چون رخ یار شده از سیزده خرم دشت و کوهسار

چمن رخت زمرد کرده در بر ریاحین تاج زر کرده بر سر

درختان چون عروسان رخ گشاده سرانداز پای یکدیگر نهاده

فکنده فاتحه بر سرو سایه گرفتش سرو اندر بر چو دایه

در سراسر ساقی نامه عمرانی تکرار مضمون بیت اول ساقی نامه منسوب به حافظ را برای مثال به چند گونه دیگر ذکر

می کنیم:

حافظ:

بده ساقی آن می که حال آورد +++++ کرامت فزاید کمال آورد

عمرانی:

بده ای ساقی آن می باقی +++++ که تا کنم عرض حال مشتاقی

بده ای ساقی آن می رنگین +++++ که نهم رو به آسمان ززمین

در ابراز عقاید عرفانی شباهت اندیشه او را با حافظ برای نمونه در ادبیات ذیل می توان پیگیری کرد:

حافظ:

حجاب راه توئی حافظ از میان برخیز +++++ خوشا کسی که در این راه بی حجاب رود

د پانوی شمیره: له 6 تر 8

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de

یادونه: دلپکنی د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیولو مخکې په څیر و لولئ

عمرانی:

چون حجاب من از میان برخاست +++++ در پس پرده ، کار دل شد راست

حافظ:

اگر غم لشگر انگیزد که خون عاشقان ریزد +++++ من و ساقی بهم تازیم و بنیادش در اندازیم

عمرانی:

ور جهان فتنه غم انگیزد +++++ فتنه سازد که خون ما ریزد
ما و مطرب به یکدگر سازیم +++++ سرغم را ز تن بیانداریم

در میان تضمین های شاعرانه عمرانی می توان تضمین ذیل را از حافظ برای مثال ذکر نمود:

حافظ:

تو و طوبی و ما و وقامت یار +++++ فکر هر کس بقدر همت اوست

عمرانی:

ز اهدا منع ما مکن بسیار +++++ تو و طوبی و ما و وقامت یار

در مورد مضامین اخلاقی و پند و اندرز :

1 - "گنجنامه" عمرانی : که بر اساس رساله میثنائی "اندرز پدران" می باشد . این اثر جنبه ترجمه نداشته بلکه شاعر اندرزهای بزرگان یهود را به معیار زمان و محیط خود با افکار صوفیانه بیان می کند.

عالم ز سه پایه هست قایم +++ دل شاد دل کسی که داریم
در سایه هر سه جای دارد +++ پیوسته ره خدای دارد
شرع است و حقیقت و طریقت +++ باید که نخست در شریعت
اول به شریعت خدائی +++ وانگه به طریق راهنمائی
چون علم شریعت و طریقت +++ دانی برسی تو در حقیقت
خواهی که نیفتی اندرین راه +++ زین گونه برو (تو) گاه و بیگاه
بی مرشد و بی دلیل و بی پیر +++ در راه مرو به صبح و شب گیر

2 - "انتخاب نخلستان" : که مرکب از تعالیم و پند و اندرزهای دینی و اجتماعی از دیدگاه خود شاعر می باشد و به منظور راهنمایی جامعه یهودی تالیف شده است . در "انتخاب نخلستان" عمرانی در انتقاد از تظاهر و ریای رهبران جامعه و متاثر از حافظ و "موش و گربه" عبید زاکانی چنین گوید:

حافظ:

واعظان کاین جلوه در محراب و منبر می کنند
چون به خلوت می روند آن کار دیگر می کنند

عمرانی:

همه روز و شب در پی باطلند

د پانو شمیره: له 7 تر 8

اگر راست پرسی ز حق غافلند
به تزویر چون گربه ای عابدند
که از بهر موشان همه زاهدند
به خلوت گرفتار نفس و هوا
به محفل همه زاهد و پارسا
ز معنی و صورت همه بی خبر
شکم پرور و کودن و بی هنر

((تو خود حدیث مفصل بخوان از این مجمل))

تخلیص و همسانی : انجنیر شیر ساپی

□□ پایان □□

ماخذ :

1 - کتاب "یهود، ایران، اسرائیل" ، بخش دوم : پیوند یهودیان با فرهنگ ایران زمین. نویسنده: پروفیسور امنون نتصر. گفت و گوی 23 و 24 و 25 و 26 . که بر اساس گفت و گوهای رادیویی منشه امیر با پروفیسور نتصر تنظیم گردیده، در لینک ذیل بشکل دیجیتال ، نوشتاری و شنیداری قابل دریافت است. در لینک ذیل قابل دریافت است:

<http://yahudiran.com/index.html>

2 - انجمن کلیمیان تهران : مقالات . مقالات فرهنگی ، ادبیات فارسی یهود . اثر : ناهید پیرنظر.

در لینک ذیل قابل دسترسی است: http://www.iranjewish.com/Essay/Essay_19_Farsihod.htm

د پانو شمیره: له 8 تر 8

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینگه کړئ maqalat@afghan-german.de

یادونه: دلپکني د ليکنيزې بني پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليرلو مخکي په ځير و لولئ